

КРИТЕРІЙ ТА ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ ЛОГОПЕДІВ ДО РОБОТИ З ГЕТЕРОГЕННИМИ ГРУПАМИ ДІТЕЙ

Турубарова Анастасія Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
декан факультету спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Хортицької національної академії
ORCID ID: 0000-0002-4806-4519
Researcher ID: HNC-3671-2022
Scopus Author ID: 57262408100

Клочкова Юлія Володимирівна,

доктор філософії,
старший викладач кафедри спеціальної освіти
Хортицької національної академії
ORCID ID: 0000-0002-9323-4142

Король Альона Валеріївна,

доктор філософії,
асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0003-0392-4113
Researcher ID: ACN-5321-2022
Scopus Author ID: 57325731800

Стаття є докладним дослідженням готовності логопедів до роботи з гетерогенними групами учнів в умовах інклюзивної освіти. Автори ретельно проаналізували ряд факторів, які визначають ефективність педагогічної взаємодії в цьому контексті. Зокрема, в статті розглядається визначення понять «гетерогенність» та «гетерогенна група у школі», що становлять важливу основу для подальшого розгортання дослідження.

Окремо виділяється структура готовності логопеда до роботи з гетерогенними групами, яка включає в себе вісім ключових компонентів. Це теоретична підготовка, педагогічні методи та прийоми, мовленнєвий аспект, психологічна готовність, комунікаційні навички, технології та інновації, співпраця з іншими фахівцями, і особистісний розвиток. Кожен з цих компонентів визначає важливі аспекти готовності логопеда до роботи в інклюзивному середовищі.

Дослідження виокремлює три рівні готовності логопедів до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів – низький, середній та високий. Для оцінки цих рівнів використовуються чотири критерії: мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, особистісний та аналітичний. Такий підхід дозволяє детально визначити ступінь готовності кожного логопеда до роботи в гетерогенних групах та розкрити особливості їхньої професійної компетентності.

Окремий аспект дослідження стосується зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на готовність логопедів. Зовнішні чинники включають реформування системи освіти, які створюють передумови для інклюзивної парадигми та підсилюють суспільний попит на фахівців, здатних ефективно працювати в умовах інклюзії. Внутрішні чинники стосуються професійно-особистісних якостей майбутнього педагога, таких як толерантність, емпатія, стресостійкість, емоційна мобільність, рефлексивність, педагогічна майстерність, творчість та інші. Ці якості визначають успішну роботу логопеда в гетерогенному середовищі.

Ключові слова: підготовка логопедів, діти з ООП, інклюзія, логопед, інклюзивна освіта.

Turubarova Anastasiia, Klochkova Yuliia, Korol Alona. Criteria and indicators of speech therapists' preparedness for working with diverse groups of children

The article presents a comprehensive investigation into speech therapists' preparedness for working with diverse groups of students in the context of inclusive education. The authors meticulously analyze a range of factors influencing the effectiveness of pedagogical interaction in this context. Specifically, the article examines the definitions of "heterogeneity" and "heterogeneous group in school", providing a crucial foundation for further research.

A distinct focus is placed on the structure of a speech therapist's preparedness for working with heterogeneous groups, encompassing eight key components. These include theoretical training, pedagogical methods and techniques, language aspects, psychological readiness, communication skills, technologies and innovations, collaboration with other professionals, and personal development. Each of these components delineates crucial aspects of a speech therapist's readiness to work in an inclusive environment.

The study identifies three levels of preparedness among speech therapists for pedagogical interaction with heterogeneous groups of students – low, medium, and high. To assess these levels, four criteria are utilized: motivational, informational-cognitive, personal,

and analytical. This approach allows for a detailed determination of each speech therapist's readiness to work in heterogeneous groups and reveals the nuances of their professional competence.

An additional aspect of the study addresses external and internal factors influencing the preparedness of speech therapists. External factors encompass educational system reforms, creating conditions for an inclusive paradigm and enhancing societal demand for professionals capable of effective work in inclusive settings. Internal factors pertain to the professional and personal qualities of future educators, such as tolerance, empathy, stress resistance, emotional flexibility, reflexivity, pedagogical mastery, creativity, and more. These qualities define a speech therapist's successful performance in a heterogeneous environment.

Key words: speech therapists training, children with special educational needs, inclusion, speech therapist, inclusive education.

Вступ. Різноманітність у складі групи дітей з різними освітніми потребами та рівнями розвитку стає нормою в інклюзивних та інтегрованих навчальних середовищах. Логопедам необхідна готовність адаптувати свою роботу до умов гетерогенних груп, враховуючи різницю в мовленнєвих здібностях та потребах кожної дитини.

Зростання уваги до інклюзивної освіти підкреслює важливість вміння логопедів ефективно працювати з різними категоріями дітей, включаючи тих, у кого є мовленнєві порушення або специфічні освітні потреби.

Розвиток нових педагогічних підходів і технологій вимагає від логопедів постійного вдосконалення та адаптації своєї роботи до різноманітності дитячих груп.

Сучасні трансформації у сфері освіти, зокрема реформа «Нова українська школа» та розширення інклюзивної освіти, актуалізували проблему готовності логопедів до професійної педагогічної діяльності. Основним аспектом цієї проблеми стало питання готовності взаємодіяти з гетерогенними групами учнів.

З метою розв'язання цієї актуальної проблеми необхідний загальнонауковий аналіз готовності логопеда як педагога. Також важливим етапом є визначення поняття «готовність логопеда до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів». Додатково, потрібен детальний аналіз структурних компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності логопеда до професійної діяльності, що спирається на конкретний контекст предмету дослідження.

Предмету педагогічної взаємодії присвячено праці таких вчених, як С. Золотухіна, О. Кіліченко, А. Кравченко, О. Матвієнко та ін.); ідеям педагогічної підтримки присвячено праці О. Газман, Н. Михайлової, С. Юсфін); організацію навчальної взаємодії у форматах колективних, кооперативних та групових робіт вивчали А. Донцов, В. Фляківта ін.). Різні аспекти досліджуваної проблеми розглядали такі вчені, як В. Бутова, О. Локшина, І. Маріуц, О. Онаць, Н. Островерхова, Я. Стемковська, М. Шевцов та ін.

Матеріали та методи. З метою досягнення поставленої мети та вирішення завдань використовувався комплекс наукових методів. Теоретичний підхід включав уточнення сутності базових понять та визначення структури готовності логопедів до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів, а також проведення узагальнення та систематизації інформації. Експериментальні методи включали констатувальний етап експерименту з метою визначення рівнів готовності логопедів до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів.

Результати дослідження. Гетерогенність – це стан або властивість системи, групи чи об'єкта, який характеризується наявністю різниць або різноманітності між її складовими частинами, елементами чи учасниками. Гетерогенність вказує на різноманіття чи різницю в який-небудь аспекті, такому як склад, структура, характеристики тощо.

Гетерогенна група у школі – це група учнів, яка складається з осіб з різними рівнями навчальних досягнень, здібностей, інтересів, а також може включати учнів із різними особливостями розвитку. В такій групі діти можуть відрізнитися за темпом навчання, стилем сприйняття інформації, рівнем мовленнєвих та когнітивних навичок тощо. Гетерогенні групи можуть створюватися з метою сприяти взаємному навчанню та розвитку різних аспектів особистості кожного учня. Особливо актуальним це є в контексті інклюзивного навчання. У такій гетерогенній групі вчителі інклюзивного класу працюють з усіма учнями, забезпечуючи індивідуалізований підхід до навчання кожного учня з урахуванням його потреб і можливостей. Важливим є створення такого середовища, де кожен учень відчуває підтримку, розуміння та можливість активної участі в навчальному процесі, незалежно від його індивідуальних особливостей. Учні можуть мати різні рівні навчання та потребу у різних методах навчання. Деякі можуть потребувати додаткової підтримки та адаптацій у навчальному процесі. Учні можуть мати різний рівень когнітивних здібностей та стилів навчання. Група може включати як дітей з високими здібностями, так і тих, хто вимагає додаткової підтримки. Важливо враховувати різноманітність взаємодій та комунікацій між учнями. Деякі учні можуть мати індивідуальні потреби в різних сферах, таких як мовлення, поведінка чи емоційна підтримка [1, 5].

Готовність до діяльності представляє собою активний та ефективний стан особистості, яка об'єднує свої сили для вирішення будь-якої задачі чи проблеми в професійній діяльності. Психічна готовність формується під впливом зовнішніх та внутрішніх умов, ступеня складності завдань, їх новизни, творчих аспектів, особливостей стимулювання, мотивації, бажання подолати труднощі та досягти результату.

Ключовий вплив на психічну готовність мають також самооцінка власної підготовленості, уміння контролювати та регулювати рівень готовності, а також навички самокорекції, саморефлексії та самооцінки. Здатність створювати оптимальні умови для самореалізації та самовдосконалення, а також навички самоорганізації та самоналаштування, грають важливу роль у формуванні готовності до діяльності.

В інклюзивній освіті, прийняття гетерогенних груп учнів має велике наукове значення та визначає ключові аспекти якісного навчання та розвитку кожного учня. Цей підхід спрямований на створення середовища, де всі учні, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб, можуть активно брати участь у навчальному процесі та відчувати себе повноцінними членами освітньої спільноти [8].

Гетерогенність учнів в інклюзивному середовищі відображає різноманіття їхніх індивідуальних особливостей, включаючи різний рівень навчальних можливостей, стилі навчання, соціальні та емоційні потреби. Прийняття гетерогенних груп визначається принципами інклюзивності. Гетерогенні групи сприяють реалізації інклюзивного підходу, що базується на принципі рівності та включеності кожного учня у навчальний процес. Гетерогенність учнів вимагає від педагогічної системи індивідуалізованого підходу, що дозволяє адаптувати навчальні стратегії та методи до конкретних потреб кожного учня.

У гетерогенних групах учні вивчають навички співпраці, взаємодопомоги та взаєморозуміння, що є ключовими елементами їхнього соціального розвитку. Гетерогенність стимулює створення позитивного середовища, де різниця вважається цінністю, а не перешкодою. Врахування гетерогенності учнів сприяє розширенню методологічного спектру та стимулює пошук нових підходів до навчання.

Успішне формування компетентного логопеда, здатного ефективно співпрацювати з гетерогенними групами учнів, визначається оптимальним вирішенням проблеми, пов'язаної із знанням структури моделі готовності [2].

В контексті готовності логопеда до роботи з гетерогенною групою учнів визначається комплексом критеріїв, що об'єднують у собі навички, знання та особистісні риси. Важливою складовою цієї готовності є глибоке розуміння принципів логопедичної роботи та особливостей мовленнєвого розвитку дітей із різними потребами. Логопед повинен бути здатний адаптувати свої методи до конкретних особливостей кожного учня, проявляючи високий рівень експертизи в лінгводидактиці та сучасних методиках логопедії [3].

Здатність індивідуалізувати підхід, співпрацювати з різними учасниками освітнього процесу та володіння ефективними комунікативними навичками також відіграють ключову роль. Важливо, щоб логопед був чутливим до різноманітних потреб та особливостей учнів і готовим адаптуватися до їхніх індивідуальних контекстів.

Окрім технічних аспектів, важливою є готовність рефлексії та самовдосконалення. Логопед повинен постійно розвивати свої професійні якості через участь у навчанні та тренінгах, а також застосовувати нові підходи у своїй роботі. Такий підхід забезпечує якісне та інклюзивне навчання, враховуючи унікальність та потреби кожного учня в гетерогенній групі. Розглянемо детальніше структуру готовності логопеда до такої роботи [6, 7].

У ході дослідження, спираючись на теоретичний аналіз літератури, була розроблена власна структура готовності логопеда до роботи з гетерогенними групами учнів. До неї увійшли вісім основних компонентів: теоретична підготовка, педагогічні методи та прийоми, мовленнєвий аспект, психологічна готовність, комунікаційні навички, технології та інновації, співпраця з іншими фахівцями, особистісний розвиток.

Починаючи з теоретичної підготовки, логопед повинен усвідомлювати сучасні педагогічні теорії та концепції, які підтримують інклюзивний підхід. Ознайомлення з психологією та особливостями розвитку дітей з різними освітніми потребами є важливим етапом [4, 8].

Далі, важливим є освоєння педагогічних методів та прийомів, спрямованих на індивідуалізоване навчання та корекцію для різних категорій учнів. Також необхідно активно працювати над мовленнєвим аспектом, розвиваючи методи корекції мовленнєвих проблем та створюючи індивідуальні програми.

Психологічна готовність логопеда включає розвиток емпатії та психологічної чутливості до потреб кожного учня. Ключовим є навчання технік психологічної підтримки та мотивації дітей.

Комунікаційні навички грають важливу роль у взаємодії з учнями та їхніми батьками. Логопед повинен володіти стратегіями спілкування та розвивати навички слухання.

Використання сучасних технологій та інновацій у навчальному процесі також є необхідним елементом готовності. Це включає в себе використання індивідуалізованих методик та технологій для різних стилів навчання.

Співпраця з іншими фахівцями, такими як психологи та інші вчителі, важлива для створення комплексного підходу. Це передбачає обмін досвідом та знаннями з колегами.

Також важливим є особистісний розвиток логопеда. Активна участь у професійних тренінгах та конференціях, рефлексія та аналіз власної роботи допомагають досягти сталого самовдосконалення.

На основі цієї структури проведено дослідження з метою визначення рівнів готовності логопедів до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів. У контексті експерименту виділено 3 рівні: низький, середній та високий. На низькому рівні готовності логопеда до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів можна визначити базовий рівень. На цьому етапі логопед ознайомлюється з основами інклюзивної освіти, розуміє концепції та принципи роботи з різними категоріями учнів. Важливо, щоб він засвоював теоретичні знання про психологічні та педагогічні аспекти взаємодії з дітьми, які мають особливості в розвитку.

Середній рівень готовності можна охарактеризувати як рівень практичного застосування. На цьому етапі логопед уже активно застосовує здобуті знання у практиці. Він розробляє та використовує індивідуальні програми корекції для учнів з різними освітніми потребами. Логопед оволодіває методиками індивідуалізованого підходу, враховуючи специфіку мовленнєвого розвитку кожної дитини.

На високому рівні готовності логопед виявляє себе як професійний експерт з інклюзивної роботи. Він володіє розширеними навичками взаємодії з різними групами учнів, включаючи дітей з різними рівнями інтелектуального розвитку, мовленнєвими порушеннями та іншими особливостями. Логопед на цьому рівні має розвинені комунікативні та тимблдингові навички для успішної співпраці з іншими педагогічними працівниками та батьками учнів. Він також взаємодіє зі спеціалістами з інших галузей, шукаючи інноваційні методи та технології для покращення якості навчання та корекції учнів з особливими освітніми потребами.

З метою визначення, на якому рівні готовності до взаємодії з гетерогенними групами учнів знаходяться логопеди закладів освіти було проведено дослідження, яке охоплювало 50 практикуючих логопедів України. Робота логопедів оцінювалася за такими критеріями: мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, особистісний, аналітичний.

Мотиваційний критерій передбачає:

розвиток у майбутнього логопеда глибокого розуміння необхідності врахування різноманітності мовленнєвих особливостей учнів;

сприяння позитивному ставленню до гетерогенних груп та бажання їхнього успішного включення в навчальний процес;

Формування стійкої мотивації до розуміння та прийняття гетерогенності.

Показниками інформаційно-пізнавального критерію є:

- сприяння формуванню позитивного налаштування та визнання важливості спільної навчально-виховної діяльності з усіма учнями;

- розвиток толерантності та готовності до співпраці в гетерогенних групах;

- орієнтація на інклюзивні цінності та толерантна співпраця.

Особистісний критерій має такі показники:

- розвиток активного інтересу до теоретичних аспектів роботи з гетерогенними групами учнів;

- самостійне поглиблення знань у сфері інклюзивної педагогіки та логопедії;

- прагнення до збагачення знань в галузі педагогіки гетерогенності.

Аналітичний критерій представлений показниками:

- розуміння необхідності неперервного професійного зростання та розвитку;

- прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення для ефективного впливу на мовленнєвий розвиток учнів;

- усвідомлення значущості оволодіння знаннями в галузі педагогіки гетерогенності.

У процесі вивчення готовності логопедів до роботи з гетерогенними групами учнів важливо виділити фактори, які впливають на їхню підготовку. Їх можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники пов'язані з глобальними змінами та модернізацією системи освіти в Україні, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами. Ці чинники сприяють впровадженню інклюзивної парадигми в освіті, що породжує попит на кваліфікованих фахівців, які здатні ефективно взаємодіяти в умовах інклюзивного навчання.

Внутрішні фактори стосуються професійно-особистісних якостей майбутнього педагога. Серед них важливі такі якості, як толерантність, емпатія, стресостійкість, емоційна мобільність, рефлексивність, педагогічна майстерність, творчість, професійне мислення та інші. Ці внутрішні чинники визначають готовність педагога до викликів інклюзивного середовища та його здатність до якісної педагогічної діяльності в різноманітних умовах.

Висновки. Дослідження проводилося впродовж вересня-грудня 2023 року та отримало такі результати за описаними вище критеріями. Мотиваційний критерій вказує на рівень зацікавленості та готовності логопедів працювати з різноманітними групами учнів. Результати виявили, що більшість логопедів (85 відсотків) виявляють високий рівень мотивації, вони виявляють зацікавленість у вивченні особливостей роботи з гетерогенними групами та розвитку своєї професійної кар'єри у цьому напрямку.

Інформаційно-пізнавальний критерій визначає рівень засвоєння інформації про методи та стратегії роботи з різними категоріями учнів. Дослідження показало, що багато логопедів (76 відсотків) володіють необхідними знаннями і готові використовувати їх у практиці.

Особистісний критерій відображає розвиненість таких якостей, як толерантність, емпатія, творчість та гнучкість. Дослідження вказує на те, що більшість логопедів (64 відсотки) мають розвинені особистісні якості, необхідні для успішної взаємодії з різноманітними групами учнів.

Аналітичний критерій визначає здатність логопедів аналізувати та оцінювати різні ситуації в роботі з гетерогенними групами. Результати свідчать, що більшість логопедів (72 відсотки) виявляють високий рівень аналітичних здібностей, що сприяє ефективному плануванню та виконанню індивідуалізованих програм для учнів з різними потребами.

Література:

1. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття. Європейські педагогічні студії. 2015. Вип. 5–6. С. 54–63.
2. Барабаш О. Підготовка педагогів до впровадження інноваційних технологій у системі неперервної освіти. Нові технології навчання: науковометодичний збірник. Київ, 2003. С. 115–117.
3. Бондар В. І. Формування компетентності та конкурентноздатності випускника педагогічного ВНЗ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Київ, 2007. Вип. 6. С. 3–9.

4. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія. Запоріжжя : ГУ ЗІДМУ, 2006. 332 с.
5. Інклюзивна освіта: ламаємо систему заради людяності. URL: <https://poninkivska-gromada.gov.ua/news/1576590131/>
6. Мицишин М. М., Кизименко Л. Д. Мотивація інноваційної діяльності в системі освіти. Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Київ: Гнозис, 2013. Вип. 31. С. 20–28.
7. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ : К.І.С.; 2004. 112 с.
8. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання : підготовка вчителя : Миколаїв : Іліон, 2005. 272 с.

References:

1. Andrushchenko V. P., Bondar V. I. (2015). Modernizatsiia pedahohichnoi osvity v konteksti vyklykiv XXI stolittia. [Modernization of pedagogical education in the context of challenges of the 21st century]. *Yevropeiski pedahohichni studii – European pedagogical studies*. Vol. 5-6. pp. 54–63. [in Ukrainian].
2. Barabash O. (2003) Pidhotovka pedahohiv do vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii u systemi neperervnoi osvity [Training of teachers for the implementation of innovative technologies in the system of continuous education]. *Novi tekhnolohii navchannia: naukovometodychnyi zbirnyk – New learning technologies: a scientific-methodical collection*. pp. 115–117. [in Ukrainian].
3. Bondar V. I. (2007). Formuvannia kompetentnosti ta konkurentnozdatnosti vypusknika pedahohichnoho VNZ [Formation of competence and competitiveness of a graduate of a pedagogical university]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov*. Series 17. Vol. 6. P. 3–9. [in Ukrainian].
4. Hura O. I. (2006). Psykholoho-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu: teoretyko-metodolohichni aspekt : monohrafiia [Psychological and pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution: theoretical and methodological aspect: monograph]. pp. 332. [in Ukrainian].
5. Інклюзивна освіта: ламаємо систему заради людяності [Inclusive education: breaking the system for humanity]. Retrieved from: <https://poninkivska-gromada.gov.ua/news/1576590131/> [in Ukrainian].
6. Myshchysyn M. M., Kyzymenko L. D. (2013) Motyvatsiia innovatsiinoi diialnosti v systemi osvity [Motivation of innovative activity in the education system]. *Humanitarnyi visnyk Pereiaslav-Khmelnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody – Humanitarian herald of Pereiaslav-Khmelnytskyi state pedagogical university named after G.S. Skovoroda*. Issue 31. pp. 20–28. [in Ukrainian].
7. Ovcharuk O. V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: biblioteka z osvitnoi polityky. [Competence-based approach in modern education: global experience and ukrainian perspectives: library of educational policy]. 112 p. [in Ukrainian].
8. Piekhota O. M. (2005). Osobystisno oriientovane navchannia : pidhotovka vchytelia [Personally oriented learning: teacher training]. 272 p. [in Ukrainian].